

13 Preventie

13.1 Inleiding

Preventie van afval is een van de hoofddoelstellingen van het afvalstoffenbeleid. Afvalpreventie richt zich op het voorkomen dan wel het beperken van het ontstaan van afvalstoffen en emissies (kwantitatieve preventie) of het verminderen van de milieuschadelijkheid van afvalstoffen (kwalitatieve preventie). Dit leidt tot minder milieudruk bij afvalbeheer, minder ruimtebeslag door afvalbeheerinrichtingen en lagere afvalbeheerkosten.

De nieuwe Kaderrichtlijn afvalstoffen bevat de volgende definitie:
 "Preventie: maatregelen die worden genomen voordat een stof, materiaal of product afvalstof is geworden, ter vermindering van:

- a. de hoeveelheid afvalstoffen, inclusief via het hergebruik van producten of de verlenging van de levensduur van producten;
- b. de negatieve gevolgen van de gegenereerde afvalstoffen voor het milieu en de menselijke gezondheid, of
- c. het gehalte aan schadelijke stoffen in materialen en producten".

Hieruit blijkt dat de nieuwe Kaderrichtlijn een deel van wat in Nederland valt onder hergebruik, namelijk producthergebruik, onder preventie brengt.

Preventie heeft echter niet alleen betrekking op afvalbeheeraspecten. Preventie leidt namelijk ook vaak tot een vermindering van het gebruik van grondstoffen en energie in productieprocessen, wat weer tot gevolg heeft dat er minder vervuiling en aantasting van de (leef)omgeving optreedt bij de winning van die grondstoffen. Bovendien wordt een bijdrage geleverd aan het klimaatbeleid, dat onder meer is gericht op het terugdringen van CO₂-emissies in de atmosfeer. Daarnaast draagt preventie bij aan een efficiëntere productie, wat kan resulteren in lagere productiekosten en betere arbeidsomstandigheden.

In dit hoofdstuk wordt eerst een kort overzicht gegeven van activiteiten en resultaten in de periode voorafgaand aan het LAP. Daarna wordt ingegaan op het preventiebeleid voor de periode 2002 tot 2012. Preventie van specifieke afvalstoffen komt in de sectorplannen aan de orde.

De nieuwe Kaderrichtlijn schrijft voor dat lidstaten afvalpreventieprogramma's moeten vaststellen. In die programma's moeten bestaande preventiemaatregelen worden beschreven en het nut van de voorbeelden van maatregelen in bijlage IV van de nieuwe Kaderrichtlijn of andere passende maatregelen worden geëvalueerd. De afvalpreventieprogramma's mogen worden geïntegreerd in de afvalbeheerplannen die de lidstaten moeten opstellen. Het voorliggende hoofdstuk van het LAP kan worden gezien als een eerste aanzet voor een afvalpreventieprogramma als omschreven in de nieuwe kaderrichtlijn.

13.2 Preventie tot en met 2006

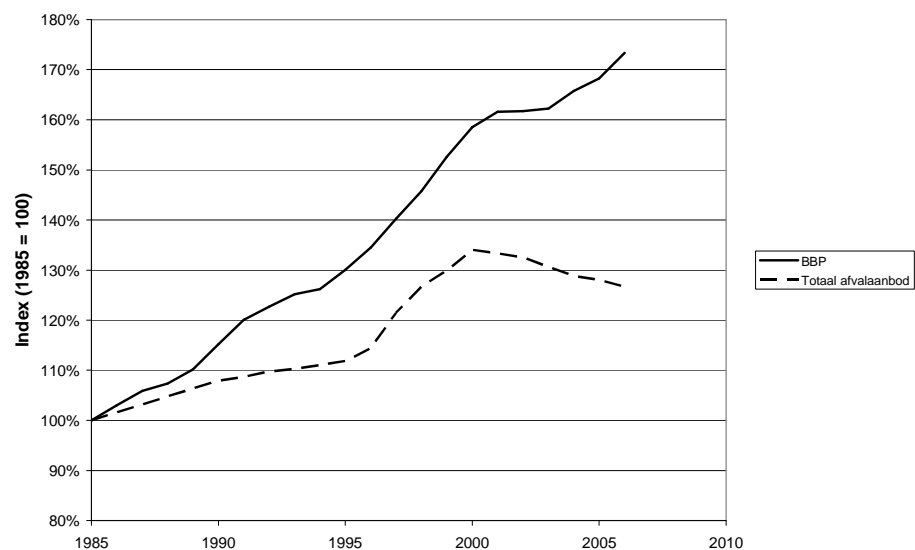
De hoeveelheid preventie wordt bepaald door de groei van Bruto Binnenlands Product (BBP) te vergelijken met de groei van het afvalaanbod.

De jaarlijkse productie aan afval in Nederland (exclusief verontreinigde grond, baggerspecie en mest) is gestegen van 47 Mton in 1985 tot 63 Mton in 2000, om vervolgens te dalen naar 60 Mton in 2006. Tussen 1985 en 2006 is dit een stijging van zo'n 28%.

Deze toename blijft achter bij de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (BBP), dat in dezelfde periode met zo'n 73% is gestegen. Als het totale afvalaanbod tussen 1985 en 2006 was gegroeid overeenkomstig het BBP, dan zou in 2006 circa 82 Mton afval zijn ontstaan. Dit betekent dat tussen 1985 en 2006 bijna 27% preventie is bereikt. Dit is weergegeven in figuur 13.1.

De cijfers tonen aan dat er tot 2000 sprake is van een relatieve ontkoppeling tussen het totale afvalaanbod in Nederland en de economische groei, want het afvalaanbod is minder snel gegroeid dan het BBP. Vanaf 2000 is zelfs sprake van een absolute ontkoppeling, gezien de toename van het BBP en de afname van het afvalaanbod. De ontkoppeling is het gevolg van een combinatie van factoren: overheidsbeleid, technologische ontwikkelingen, efficiënter produceren, kosten van verwijdering, enz. Deze factoren kunnen niet los van elkaar worden gezien: zo is er overheidsbeleid dat specifiek is gericht op afvalpreventie, maar er is ook beleid dat heeft bijgedragen aan het tot stand komen van nieuwe technieken en van efficiënter produceren. Daarnaast is de toename van de kosten van verwijdering ook voor een deel het gevolg van overheidsbeleid.

Figuur 13.1
Afvalbeheer in de periode 1985 tot en met 2006.

In onderstaand overzicht zijn belangrijke activiteiten opgesomd die in de laatste decennia zijn uitgevoerd en in gang zijn gezet en die invloed hebben gehad op de aard en de hoeveelheid afvalstoffen die in Nederland (zijn) ontstaan.

1. Tot het eind van de jaren '80 was het preventiebeleid vooral gericht op industriële monostromen. Het 'Project Industriële successen met afvalpreventie' (PRISMA) is daar een voorbeeld van.
2. Na de jaren '80 heeft het beleid zich verbreed naar al het bedrijfsafval, onder meer via het actieprogramma 'Afvalpreventie bij bedrijfsmatige activiteiten', de uitvoeringsstrategie 'Met preventie is veel te winnen', het programma 'Schoner produceren' en het programma 'Met preventie naar duurzaam ondernemen; een programma voor en door overheden 2001-2005.'
3. Specifiek afvalpreventiebeleid werd onderdeel van het doelgroepbeleid industrie. Voor de daaronder vallende bedrijfstakken zijn bijvoorbeeld in het kader van de Integrale Milieu Taakstellingen (IMT's) doelstellingen voor afvalpreventie vastgelegd en hulpmiddelen als werk- en handboeken opgesteld.
4. Afvalpreventie werd onderdeel van met de industrie gesloten convenanten, zoals de convenanten over verpakkingen.
5. Afvalpreventie kreeg een plaats in vergunningen en algemene regels.
6. Er zijn financiële instrumenten ingezet om afvalpreventie te bevorderen, zoals de regelingen 'Groen beleggen' en 'Vervroegde afschrijving milieu-investeringen' (VAMIL).
7. In het 'Stimuleringsprogramma afvalscheiding en afvalpreventie van huishoudelijk afval (STAP)' is een aantal projecten ter stimulering van onder meer afvalpreventie uitgevoerd.
8. Met de 'Subsidieregeling aanpak milieudrukvermindering' (SAM) werden gemeenten ondersteund bij het uitvoeren van projecten om vergunningverlening en handhaving van onder meer afvalpreventie op een adequaat niveau te krijgen.
9. De voorlichtingscampagne 'Minder afval heb je zelf in de hand' is een voorbeeld van hoe de doelgroep consumenten is aangesproken om tot (meer) afvalpreventie te komen.

13.3 Preventiedoelstelling voor de periode 2009 tot en met 2021

In hoofdstuk 7 Afvalbeheersscenario's is aangegeven dat het LAP erop is gericht om de jaarlijkse totale hoeveelheid afval van 60 Mton in 2006 niet meer te laten stijgen dan tot 68 Mton in 2015 en 73 Mton in 2021. Deze afvalhoeveelheden komen overeen met het Strong Europe scenario van het Centraal Planbureau.

De nieuwe Kaderrichtlijn afvalstoffen bevat geen kwantitatieve doelstellingen voor afvalbeheer. Wel zegt de richtlijn dat lidstaten afvalpreventieprogramma's moeten vaststellen, waarin onder meer afvalpreventiedoelstellingen worden vastgesteld. De doelstellingen moeten erop gericht zijn economische groei los te koppelen van de milieueffecten die samenhangen met de productie van afvalstoffen. Verder is opgenomen dat de Europese Commissie tegen einde 2014 voorstellen zal doen voor loskoppelingsdoelstellingen voor 2020. Met de in Nederland al bereikte ontkoppeling en een Nederlandse doelstelling voor preventie wordt voldaan aan de verplichting die in de nieuwe Kaderrichtlijn op dit punt is opgenomen.

13.4 Preventiebeleid

Zoals in paragraaf 13.2 is aangegeven, heeft Nederland in de afgelopen jaren veel activiteiten ontplooid en in gang gezet op het gebied van afvalpreventie. Mede als gevolg daarvan is een ontkoppeling bereikt tussen de economische groei en de groei

van het afvalaanbod. Diverse van die activiteiten lopen de komende jaren door en de effecten ervan zullen daarom ook in de komende jaren nog merkbaar zijn. Hierna wordt een overzicht gegeven van de activiteiten en instrumenten die de komende jaren op dit gebied worden ingezet.

13.4.1 *Ketengericht afvalbeleid*

Met dit tweede LAP wordt een weg ingeslagen van 'traditioneel' afvalstoffenbeleid naar ketengericht afvalbeleid. De reden voor die weg is dat verdere grootschalige verbeteringen in de milieudruk door afvalbeheer met het traditionele afvalbeleid en instrumentarium niet meer kunnen worden bereikt. De kans zou dan bestaan dat de mogelijke milieuwinst wordt afgewenteld op een andere plaats in de keten.

Voor een verdere, serieuze bijdrage aan duurzaamheid vanuit het afvalstoffenbeleid vindt een meer integrale beschouwing plaats van de gehele materiaalketen waar de afvalstoffen uiteindelijk uit voortkomen. De meest effectieve stappen in de richting van een duurzaam en zuinig materiaalgebruik zijn immers te realiseren wanneer deze plaatsvinden vanuit het perspectief van de hele keten. Met een dergelijke ketenaanpak in het afvalbeleid wordt een verdere vermindering van de milieudruk door afval beoogd. Er wordt gezocht naar aangrijpingspunten eerder in de keten, zoals productontwerp, en er wordt voorkomen dat milieudruk op andere fases van de materiaalketen wordt afgewenteld.

In hoofdstuk 6 Ketengericht afvalbeleid is aangegeven hoe het hiervoor staande wordt opgepakt. Zo zijn zeven prioritaire afvalstromen geselecteerd, waarvan de milieudruk in de keten hoog is, de milieudruk in de afvalfase hoog is en/of de kosten van afvalverwerking hoog zijn. Het zijn stromen waarvoor geldt dat er meer nodig is dan een duurzame individuele bedrijfsvoering om de volgende slag naar een duurzame materiaalketen te kunnen maken. Samenwerking in de keten is bij de stromen van belang, wat kan leiden tot nieuwe oplossingen en innovaties. Het streven is om voor elk van de zeven prioritaire stromen in de planperiode van dit LAP minimaal 20% vermindering van de milieudruk te realiseren.

Het eerder in de keten ingrijpen, kan leiden tot anders ontwerpen, het verlenen van diensten in plaats van het maken van producten, het anders gebruiken van producten, meer hergebruik, enz. Deze gevolgen kunnen als preventie worden gezien.

13.4.2 *Ecodesign*

Al sinds de jaren '90 wordt het integreren van milieu-aspecten bij het ontwerp van producten door de overheid gestimuleerd. Dat heeft er onder meer toe geleid dat in de voorkeursvolgorde voor afvalbeheer als tweede trede is opgenomen dat "bij het vervaardigen van stoffen, preparaten of producten gebruik wordt gemaakt van stoffen en materialen die na gebruik van het product geen of zo min mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu veroorzaken".

De afgelopen jaren is dit aspect nadrukkelijker in de belangstelling komen te staan, onder meer als gevolg van de Richtlijn betreffende de totstandbrenging van een kader voor het vaststellen van eisen inzake ecologisch ontwerp voor energieverbruikende producten (2005/32/EG), kortweg de Richtlijn ecodesign genoemd. Met deze richtlijn zijn of worden eisen gesteld aan meer dan 20 producten die elektriciteit gebruiken. Eind 2008 zijn eisen klaar voor onder meer standby-verbruik, lantaarnpalen en batterij-opladers. Het streven is om snel voor meer producten eisen te stellen, zoals voor huishoudelijke verlichting. Daarnaast zijn

eisen in de maak voor producten die zelf geen energie gebruiken, maar aan energie gerelateerd zijn, zoals isolatiematerialen.

De Richtlijn ecodesign gaat overigens niet alleen over energie. De richtlijn kan namelijk eisen stellen aan het ontwerp van producten voor alle milieu-aspecten en gedurende de hele levenscyclus van een product. De richtlijn richt zich dus ook op het zodanig ontwerpen van een product dat het later makkelijker uit elkaar kan worden gehaald en de afzonderlijke componenten nuttig kunnen worden toegepast. Ook het kiezen voor milieuvriendelijkere materialen, het lichter maken van producten en de levensduur van het product verlengen, vallen onder de richtlijn. Het idee achter de eisen in de richtlijn is dat hoe eerder in de productketen met het milieu rekening wordt gehouden, hoe beter. De ontwerpfase is dus essentieel. Meer dan 80 procent van de milieubelasting van een product wordt namelijk bepaald bij het ontwerp ervan. Door producten slim te ontwerpen en te produceren, kunnen diverse problemen worden voorkomen. Nederland zet zich in internationaal verband in om ook afvalaspecten mee te nemen in de eisen die aan producten worden gesteld.

Aanvullend aan wat in Europees verband wordt gerealiseerd, lopen binnen Nederland diverse initiatieven om de toepassing van het instrument ecodesign te stimuleren, met name bij het midden- en kleinbedrijf (MKB). Zo is er bijvoorbeeld het ondersteuningsprogramma Ecodesign. Daarnaast hebben de minister van VROM en de technologische industrie (FME-CMW) een intentieverklaring ondertekend om de toepassing van ecodesign te stimuleren. Ook is een project gestart met de Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO) om productontwerpers actief kennis te laten maken met ecodesign en om inspirerende voorbeeldprojecten te genereren voor de Nederlandse ontwerp-branchen.

De nieuwe Kaderrichtlijn geeft aan dat lidstaten passende maatregelen kunnen nemen die stimuleren om producten zodanig te ontwerpen dat de milieueffecten en de afvalproductie zowel bij de vervaardiging als bij het latere gebruik van de producten worden verminderd. Ook kunnen de maatregelen ervoor zorgen dat de nuttige toepassing en verwijdering van producten die afval zijn geworden, geschieden overeenkomstig andere artikelen van de richtlijn. Dergelijke maatregelen kunnen onder meer aanmoedigen tot het ontwikkelen, vervaardigen en in de handel brengen van producten die geschikt zijn voor meervoudig gebruik, technisch duurzaam zijn en, eenmaal afval geworden, geschikt zijn voor een passende en veilige nuttige toepassing en milieuvriendelijke verwijdering.

13.4.3 *Cradle to cradle (C2C)*

Cradle to Cradle (van wieg tot wieg, C2C) is een ontwerpconcept op basis van eco-effectiviteit. Het principe van het concept is ontleend aan de werking van ecosystemen, waarin het ene organisme een functie heeft voor andere organismen. Hierbij staan kenmerken als samenwerking (symbiose), het dienen als voedsel en onderlinge verrijking centraal.

C2C betekent dat producten dusdanig moeten zijn ontworpen dat zij na gebruik op een hoogwaardige manier kunnen worden hergebruikt in een nieuw product of een voedende biologische of technische functie hebben. "Afval is voedsel" is daarom het motief van het ontwerpconcept.

Om grondstoffen na het afdanken van een product te kunnen inzetten als voeding voor nieuwe producten of terug te brengen in de (biologische) kringloop, dient een product te bestaan uit zo min mogelijk componenten of componenten van één soort, bijvoorbeeld alleen uit hout.

Voor de gebouwde omgeving betekent C2C dat wijken of gebouwen een meerwaarde hebben voor de omgeving of een (eco)systeem, doordat ze meer produceren dan ze gebruiken. Bijvoorbeeld dat het afgevoerde water schoner is dan het toegevoerde water, er meer energie wordt geleverd uit gebouwen dan er wordt gebruikt en bouwmaterialen na gebruik weer kunnen terugkeren in de biologische of technische kringloop.

De grote kracht van het C2C concept ligt in het innovatieve, mobiliserende en inspirerende karakter. C2C gaat uit van een positieve benadering en van het slim ontwerpen vanaf het begin. Het is bovendien een integrerend concept, want het gaat om een ontwerp benadering en om systeemdenken.

C2C is technisch gezien geen nieuw concept, het sluit goed aan bij onderdelen van het Nederlandse duurzaamheidsbeleid, zoals kringloopbeleid, ketenbeleid, productenbeleid, maatschappelijk verantwoord ondernemen enz. C2C is wel een breed begrip. Het gaat namelijk niet alleen om ketens (kringlopen van natuurlijke hulpbronnen), maar ook om systemen (sleutelvoorraden, ecosystemen, ruimte en energie) en om sturing (sturing via geld, regels, ruimtelijke ordening).

Het ministerie van VROM stimuleert en integreert C2C op diverse manieren. Het programma "Ketengericht afvalbeleid" is daar een belangrijk voorbeeld van. C2C zal daarbij een rol spelen als inspiratiebron bij de aanpak van de prioritaire stromen (zie hoofdstuk 6 Ketengericht afvalbeleid). Ook bij duurzaam inkopen en ruimtelijke projecten (duurzame gebiedsontwikkeling) wordt het C2C principe gebruikt.

13.4.4 *Duurzaam inkopen*

Jaarlijks kopen overheden voor ruim 40 miljard euro aan producten en diensten in. De overheid heeft als doelstelling om de overheidsinkopen te verduurzamen. Dit 'duurzaam inkopen' houdt in dat bij de inkoop van producten, diensten en werken milieu- en sociale criteria worden toegepast. Als overheden duurzaam gaan inkopen, krijgt de markt voor duurzame producten een stevige impuls.

De rijksoverheid wil in 2010 voor 100 procent duurzaam inkopen. De gemeenten streven naar 75 procent in 2010 en 100 procent in 2015. Provincies en waterschappen hebben minimaal 50 procent in 2010 als doel gesteld en zijn in gesprek over verhoging.

De overheden stellen onder leiding van het ministerie van VROM duurzaamheidscriteria op om bij groepen producten en diensten als kantoormeubelen, papier, catering, energie, wegen en kantoorgebouwen rekening te houden met het milieu en sociale aspecten. Bij milieuaspecten gaat het om het effect van het product of productieproces op het milieu, bijvoorbeeld door energie of materiaalgebruik. Onder sociale aspecten vallen onder meer kinderarbeid en mensenrechten. Met de duurzaamheidscriteria kunnen overheden bepalen hoe duurzaam een aankoop is.

Het beleid van duurzaam inkopen richt zich op de vraag naar producten en diensten en niet op het aanbod daarvan. De primaire doelgroep wordt dan ook gevormd door de inkopers en de bestuurders van de inkopers en budgethouders en niet door de producenten van goederen en diensten.

13.4.5 *Producentenverantwoordelijkheid*

Het instrument producentenverantwoordelijkheid heeft in de jaren '90 een plaats gekregen in het Nederlandse afvalbeleid. Zoals in paragraaf 5.7 is aangegeven, is in 2007 door het ministerie van VROM onderzoek verricht naar de neveneffecten van de introductie van producentenverantwoordelijkheid. Één van de conclusies uit dit onderzoek is dat door het instrument zoals het is toegepast weliswaar een hoge efficiency is bereikt in de uitvoering, maar dat er geen prikkel vanuit is gegaan tot preventie. Dat was overigens wel een van de doelstellingen bij de introductie van het instrument. Het ontbreken van de prikkel is vooral het gevolg van de collectieve uitvoering van de regelgeving door de producenten en importeurs.

In het kader van het ketengericht afvalbeleid, wat meer omvat dan alleen ecodesign, wordt onder meer bezien welke instrumenten (beter) aansluiten bij de doelen van de ketenbenadering, inclusief een prikkel tot duurzaam ontwerp en preventie. Een uitgebreidere vorm van producentenverantwoordelijkheid, voor andere producten of materialen dan waarvoor het nu geldt, of ketenverantwoordelijkheid, is een van de instrumenten die daarbij wordt meegenomen.

13.4.6 *Economische instrumenten*

Er worden in Nederland diverse economische instrumenten ingezet, die effect (kunnen) hebben op de aard en hoeveelheid afval die wordt geproduceerd. Voorbeeld hiervan is de stortbelasting, die onder meer aanzet tot het zo veel mogelijk verminderen van de hoeveelheid afval die voor verwijdering (storten) wordt aangeboden. Verder is de verpakkingenbelasting een instrument dat bijdraagt aan een verschuiving naar het gebruik van verpakkingsmaterialen die minder milieudruk veroorzaken. Het instellen van een verbrandingsbelasting wordt vooralsnog niet overwogen (zie paragraaf 10.4).

Diftar (gedifferentieerde tarieven) is een instrument dat onder meer wordt ingezet door gemeenten om de hoeveelheid huishoudelijk afval te beperken. Huishoudens betalen hierbij bijvoorbeeld naar gelang de hoeveelheid afval die ze aanbieden of het aantal keren dat een huishouden afval voor inzameling aanbiedt. Op deze manier worden huishoudens financieel gestimuleerd om minder restafval aan te bieden. In 2008 had ongeveer een derde van de Nederlandse gemeenten een dergelijk systeem van tariefdifferentiatie. Omdat lokale omstandigheden bepalend zijn voor de effectiviteit van het systeem, de omvang van eventuele ongewenste neveneffecten en de mogelijkheden om deze neveneffecten te beperken, wordt ook in dit tweede LAP geen algemeen advies over de introductie van diftar gegeven. Het blijft dus de verantwoordelijkheid van de gemeenten om de voor- en nadelen af te wegen en een beslissing over diftar te nemen.

13.4.7 *Bekendmaken van bestaande databank*

De databank 'Milieumaatregelen' is een overzicht van meer dan 700 verschillende preventiemaatregelen en praktijkvoorbeelden van uitgevoerde preventiemaatregelen. Naast afvalpreventie bevat de databank ook maatregelen op het gebied van afvalscheiding, energiebesparing en waterbesparing. De maatregelen zijn gegroepeerd per sector, die weer zijn onderverdeeld in branches. De databank is te vinden op de site van Infomil.

In bijlage IV van de nieuwe Kaderrichtlijn zijn 16 voorbeelden van afvalpreventie-maatregelen opgenomen. Hieronder wordt onder de noemer "LAP2" aangegeven welke Nederlandse activiteiten uit dit tweede LAP aansluiten bij de afzonderlijke voorbeelden.

Van belang is om te realiseren dat diverse van de voorbeelden uit de nieuwe Kaderrichtlijn al zijn meegenomen in activiteiten die vóór dit tweede LAP zijn uitgevoerd of opgestart (zie paragraaf 13.2) en al daadwerkelijk tot resultaten hebben geleid. Daarom wordt hierna bij de afzonderlijke voorbeelden waar nodig en zinvol onder de noemer "LAP1" ook aangegeven welke 'historische' activiteiten van toepassing zijn.

1. Toepassing van planningsmaatregelen of andere economische instrumenten die een efficiënt gebruik van grondstoffen bevorderen.
LAP1: diverse programma's, zoals 'Afvalpreventie bij bedrijfsmatige activiteiten', 'Met preventie is veel te winnen', 'Schoner produceren' en 'Met preventie naar duurzaam ondernemen; een programma voor en door overheden 2001-2005.'
LAP2: ketengericht afvalbeleid, ecodesign, economische instrumenten
2. Bevordering van onderzoek en ontwikkeling ter verwezenlijking van schonere en minder verspilling veroorzakende technologieën en producten, alsmede de verspreiding en toepassing van de resultaten van onderzoek en ontwikkeling op dat gebied.
LAP1: zie de onder voorbeeld 1 genoemde programma's.
LAP2: ketengericht afvalbeleid, ecodesign, C2C, databank, subsidieregelingen zoals M&T, innovatie
3. Ontwikkeling van relevante en doeltreffende indicatoren voor de milieudruk als gevolg van de productie van afvalstoffen, die moeten bijdragen aan de preventie van afvalproductie op alle niveaus, van productvergelijkingen op communautair niveau tot acties die door plaatselijke instanties worden ondernomen.
LAP1: voortgangsrapportage uitvoering LAP
LAP2: voortgangsrapportage uitvoering tweede LAP, ketengericht afvalbeleid
4. Bevordering van "eco-ontwerpen" (de systematische integratie van milieuaspecten in het ontwerp van een product, teneinde de milieuprestaties van het product gedurende de hele levenscyclus ervan te verbeteren).
LAP: ecodesign, C2C
5. Verstrekking van informatie over afvalpreventietechnieken teneinde de toepassing van de beste beschikbare technieken door het bedrijfsleven te vergemakkelijken.
LAP1: zie de onder voorbeeld 1 genoemde programma's.
LAP2: ecodesign, databank
6. Opleiding van het personeel van de bevoegde instanties met betrekking tot de opneming van afvalpreventie-eisen in vergunningen uit hoofde van deze richtlijn en Richtlijn 96/61/EG.
LAP1: onderdeel van het programma 'Met preventie naar duurzaam ondernemen; een programma voor en door overheden 2001-2005'.
7. Invoering van afvalpreventiemaatregelen in installaties waarop Richtlijn 96/61/EG niet van toepassing is. Waar passend, kunnen deze maatregelen afvalpreventie-evaluaties of plannen omvatten.
LAP1: onderdeel van het programma 'Met preventie naar duurzaam ondernemen; een programma voor en door overheden 2001-2005'.
8. Gebruik van bewustmakingscampagnes of verlening van financiële, besluitvormings- of andere steun aan bedrijven. Het laat zich aanzien dat dit soort maatregelen vooral doeltreffend zal zijn als zij worden afgestemd op en

- aangepast aan het MKB, en gebruik maken van de bestaande netwerken van bedrijven.
 LAP1: zie de onder voorbeeld 1 genoemde programma's en de 'Subsidieregeling aanpak milieudrukvermindering (SAM)'.
 LAP2: ecodesign
9. Gebruik van vrijwillige overeenkomsten, consumenten-/producentenpanels of sectoraal overleg om ervoor te zorgen dat de betrokken bedrijven of industriële sectoren eigen afvalpreventieplannen of -doelstellingen vaststellen, c.q. maatregelen nemen om door producten of verpakkingen veroorzaakte verspilling een halt toe te roepen.
 LAP1: convenanten verpakkingen, integrale milieutaakstellingen voor afzonderlijke bedrijfstakken
 10. Bevordering van geloofwaardige milieumanagementsystemen, bijvoorbeeld EMAS en ISO 14001.
 LAP1: onderdeel van diverse programma's, zoals 'Met preventie naar duurzaam ondernemen; een programma voor en door overheden 2001-2005'.
 11. Economische instrumenten zoals de beloning van "schoon" aankoopgedrag of de instelling van een door de consument betaalde vergoeding voor een verpakkingsartikel of -element dat anders gratis ter beschikking zou worden gesteld.
 LAP1 en LAP2: economische instrumenten
 12. Gebruik van bewustmakingscampagnes en verstrekking van informatie ten behoeve van het brede publiek of specifieke categorieën consumenten.
 LAP1: 'Stimuleringsprogramma afvalscheiding en afvalpreventie van huishoudelijk afval (STAP)', gemeentelijke voorlichting aan burgers en diverse productgebonden campagnes van het bedrijfsleven (batterijen, elektr(on)ische apparatuur, enz.)
 13. Bevordering van geloofwaardige milieukeurmerken.
 LAP1: het ministerie van VROM heeft de oprichting van de Stichting Milieukeur bevordert ter facilitering van marktpartijen die een betrouwbaar keurmerk voor milieuvriendelijke producten willen verwerven.
 14. Overeenkomsten met het bedrijfsleven, bijvoorbeeld het gebruik van productpanels zoals die welke in het kader van het geïntegreerd productbeleid in het leven zijn geroepen, of met de detaillisten met betrekking tot de beschikbaarheid van afvalpreventie-informatie en van producten met een minder groot milieueffect.
 LAP2: ecodesign
 15. In het kader van aankopen door de overheid en bedrijven, integratie van milieu- en afvalpreventiecriteria in aanbestedingen en contracten, overeenkomstig het op 29 oktober 2004 door de Commissie gepubliceerde "Handbook on environmental public procurement" (Handboek inzake milieuvriendelijke overheidsopdrachten).
 LAP1 en LAP2: duurzaam inkopen
 16. Bevordering van hergebruik en/of herstelling van daartoe in aanmerking komende afgedankte producten of hun componenten, met name via educatieve, economische, logistieke of andere maatregelen zoals het ondersteunen of opzetten van erkende herstellings- en kringloopcentra en -netwerken, in het bijzonder in dichtbevolkte gebieden.
 LAP1 en LAP2: producthergebruik is opgenomen in de wettelijk vastgelegde voorkeursvolgorde voor afvalbeheer. Verder zijn de kringloopactiviteiten de afgelopen jaren verder geprofessionaliseerd. Deze kunnen sterk bijdragen aan afvalpreventie en producthergebruik.